

PERSPEKTIVY KATECHEZE V PLURALITNÍ SPOLEČNOSTI

ZAMYŠLENÍ NAD PĚTI OBLASTMI OTEVŘENÝMI PRO KATECHEZI – 1. ČÁST

André Fossion, SJ

Dobře víme, že dnešní svět se neustále mění. Vstoupili jsme do společnosti pluralitní, velmi různorodé, do společnosti mnoha pravd, která je navíc globalizována a zároveň přisuzuje člověku více svobody v porovnání se zděděnými tradicemi. V tomto měnícím se světě, kterému chybí dřívější stabilita, se nutně také mění koncepce a způsob katechizace. V tomto článku se chci podílet o to, jak vnímám katechetické dílo v zemích západní Evropy, zejména ve frankofonní oblasti. Budu se zabývat jak teorií, tak praxí, i když si samozřejmě uvědomuji, nakolik jsou si dodnes vzdálené. Teorie předchází praxi, táhne ji vpřed, burcuje ji a adresuje jí výzvy. Praxe však často teorii nenásleduje. Opožďuje se, je svázána zvyklostmi, od kterých se nedokáže oprostit. Někdy je to také naopak. V praxi se objevují nové iniciativy, které jsou slibné a dosud nejsou teoreticky popsány. Takový je úděl cest katecheze dnešní doby: někde jde teorie před praxí, jindy je to praxe, která předchází teorii.

Vědom si této vzdálenosti, která může existovat mezi teorií a praxí, chtěl bych referovat o pěti oblastech práce, kde už bylo něco vykonáno a které se mi zdají být otevřené v západní Evropě. Jedná se o tyto oblasti: křesťanské společenství, rozmanitost (pluralita), iniciace, misie a konečně oblast schopnosti nově porozumět obsahu víry v kontextu naší doby. Těchto pět oblastí se může od sebe lišit, ale vzájemně jsou úzce propojeny. Společně vytvářejí novou podobu katecheze budoucnosti.

Pozn. redakce: Vzhledem k délce článku uveřejníme 4. a 5. část v příštím čísle.

ANDRÉ FOSSION

Jezuitský kněz, magistr románské filologie, doktor teologie. Je profesorem v Mezinárodním centru Lumen Vitae a také vyučuje náboženské vědy na fakultách University v Namur. V letech 1992 – 2002 byl ředitelem centra Lumen Vitae a v letech 1998 – 2006 prezidentem Evropské společnosti pro katechezi. Je autorem knih *Lire les Ecritures* (Lumen Vitae, 1980), *La catéchèse dans le champ de la communication*, (Collection Cogitatio Fidei, Cerf, Paris, 1990), *Dieu toujours recommencé. Essai sur la catéchèse contemporaine* (Lumen Vitae, Cerf, Novalis, 1997), *Une nouvelle fois. Vingt chemins pour recommencer à croire* (Lumen Vitae, l'Atelier, Novalis, 2004). Je pravidelným příspěvkem revue Lumen Vitae. Řídil a podílel se na vzniku dvacítky katechetických manuálů (příruček) pro náboženskou výuku, mezi nimi *Passion de Dieu, passion de l'homme* (De Boeck, Lumen Vitae) nebo *Manuel de catéchèse* (Desclée) a řada *Champs de grâce* (De Boeck, Lumen Vitae). Je zodpovědný za stránky dokumentace a dálkového vzdělávání Lumen Vitae <http://www.lumenonline.net> Jeho mailová adresa: andre.fossion@lumenvitae.be

1. Působení v oblasti křesťanského společenství: trvalá katecheze společenství, zaměřená na slavnostní vyznání víry o Velikonocích

Všichni se shodují na tom, že existence živých církevních společenství se bezprostředně podílí na utváření příznivých podmínek, které jsou zásadní pro šíření víry. Z tohoto úhlu pohledu je zřejmá priorita katecheze, jež podporuje vytváření živých společenství, která budou následně schopna svým způsobem být podporovat ve svém okolí zrození víry a její zprostředkování dalším generacím. To předpokládá, že společenství sama si budou vědoma své zodpovědnosti za katechezi. Proto je dnes katecheze, která je adresována společenstvím, považována za nejdůležitější.

Může se zdát, že koncepce katecheze společenství¹ je nová vzhledem k obvyklé katechetické praxi omezené na náboženské poučení v rámci přípravy dětí a adolescentů k přijetí svátostí. Avšak již Všeobecné katechetické direktorium z roku 1971 v návaznosti na Druhý vatikánský koncil zdůraznilo, že adresátem katecheze je společenství jako takové: „Katecheze je pastorační činností církve, která přivádí společenství i jednotlivé křesťany ke zralosti ve víře“ (VKD čl. 21). „Katecheze se obrací na společenství a přitom nezanedbává jednotlivé věřící“ (VKD čl. 31). Ve stejném duchu se uvádí v novějším Všeobecném direktoriu pro katechezi z roku 1997: „Pozornost vůči jednotlivci nesmí vést k tomu, že bychom zapomínali, že příjemcem katecheze je křesťanské společenství jako takové

a každý jedinec v něm“ (VDK čl. 168). Mons. Ricard, bývalý předseda Francouzské biskupské konference, na závěr Výročního plenárního zasedání francouzských biskupů v listopadu 2004 zdůraznil, že „katechetická nabídka pro společenství je určena všem generacím.“² Dále upřesnil, že jde o to, aby křesťanská společenství „vytvářela pro všechny nosné prostředí k začlenění a „ponoření“ do projevů víry a modlitby křesťanského společenství.“

Francouzští biskupové v dokumentu *Národní text pro orientaci katecheze ve Francii a principy její organizace* zdůrazňují: „Probouzet, budovat a prohlubovat život našeho společenství je tedy velkou výzvou dnešní doby (...). Druhý vatikánský koncil vyzývá pastýře k pěstování náležitých „ducha společenství“.³ V současné době se to děje především prostřednictvím vzájemného přijímání (tzv. afiliace)⁴. V tomto smyslu katecheze společenství sleduje zejména dva cíle: Prvním je vést společenství jako tělo – nejen jako jednotlivé údy – ke zralosti víry.⁵ Druhým cílem je podporovat vznik přediva vzájemných bratrských vztahů, které překračují generace a umožňují zrod pocitu sounáležitosti či „afiliace“⁶, abych se vrátil k pojmu použitému francouzskými biskupy.

Jak uskutečňovat katechezi společenství? Rád bych zde nastínil čtyři způsoby, které lze velmi dobře skloubit a které se mohou vzájemně podporovat.

První způsob vychází z liturgického roku. Liturgický rok je pro společenství příležitostí, aby každý rok znovu prožívalo dějiny spásy. Liturgie nám staví před oči dějiny spásy, uvádí nás do nich a doslova je „zpřítomňuje“ takovým způsobem, aby se tyto dějiny staly také dějinami našimi. Z tohoto pohledu je žádoucí, aby katecheze využívala všech možností liturgického roku, aby společenství pomáhala růst ve víře. Účelem samozřejmě není proměnit liturgické slavení na katechetická setkání, ale spíše různými způsoby, při různých příležitostech, na různých místech a různými prostředky využít v katechezi jedinečné působení liturgie na člověka.

Farní časopis, internetové stránky, setkání se sdílením nad liturgickými texty, přednášky, setkání schůly: všechny tyto formy mohou poskytovat místa a příležitosti ke katechezi společenství, jež vychází z liturgie.⁷

Druhý způsob spočívá v nabídce tématu celému společenství, které různým způsobem upoutá jeho pozornost po celý rok a pomůže mu společně kráčet ve víře vpřed. Například Rok sv. Pavla byl očividně východiskem pro mnohé iniciativy křesťanských společenství, které sloužily k lepšímu poznání Pavlovy osobnosti, jeho díla, poselství a přínosu pro křesťanský způsob života v dnešní době. Je to celé křesťanské společenství, které tak může na základě takového tématu společně postupovat vpřed tím, že zaměří pozornost na společné otázky.

Třetí způsob katecheze společenství spočívá v „intenzivních prožitcích“. Jde o aktivity, které jsou připraveny a oznámeny v dostatečném předstihu. Může se jednat o jednodenní setkání⁸ jednoho nebo několika místních společenství (eventuelně celé diecéze), kde probíhají různé aktivity: společné pohoštění, slavnost, konference, tvůrčí dílny, hry, divadelní představení, výstavy ap. Takovým „intenzivním prožitkem“ může být také výlet nebo pouť nabídnutá celému společenství. Data konání těchto akcí musejí být pečlivě zvolena a oznámena v dostatečném předstihu, aby se jich mohlo zúčastnit co nejvíce lidí. V tomto ohledu je důležité, aby program obsahoval jak aktivity pro různé věkové skupiny a/nebo aktivity podle zájmu účastníků, tak také společné chvíle, kterých se zúčastní všichni. I když taková akce umožní intenzivní prožitky, nespočívá její význam pouze v nich. Význam setkání se netýká pouze jeho realizace, ale již jeho přípravy a také toho, co následuje po něm. Takové akce jsou často zdrojem podnětů a nových iniciativ, které je dobré uskutečnit.

Čtvrtý způsob katecheze společenství spočívá v organizaci společných setkání, pečlivě připravených, podle různých skupin. Mám na mysli například pedagogiku „čtyři etap“⁹ vyzkoušenou ve veronské diecézi. Podílí se na ní dobrovolně rodiny z místního společenství.

První rovinou tohoto uskupení, tou nejpřirozenější, je rodina s dětmi. Druhou rovinou je společenství dětí z rodin, které jsou zapojeny do této cesty. Třetí rovinou jsou sami rodiče. Čtvrtou je pak setkání rodin a celého místního společenství. Každý měsíc se konají čtyři setkání: katecheze pro děti, katecheze v rodinách, setkání rodičů a nakonec setkání rodin s celým místním společenstvím. Čtvrté setkání probíhá následovně: rodiny se nejprve sejdou před nedělní bohoslužbou, do níž jsou následně zapojeny a před celým společenstvím svědčí o své zkušenosti. Takto je zapojeno celé společenství do cesty, kterou nastoupily ony rodiny, sdílí jejich hledání a mohou využít jejich poznání. Rodiny naopak zakoušejí přijetí a podporu křesťanského společenství.

Všechny tyto způsoby katecheze přispívají k růstu společenství ve víře, vyjádřené slavnostně celým společenstvím při velikonoční vigílii a na slavnost Vzkříšení. Přispívají ke vzniku přediva bratrských vztahů, které překračuje generace, umožní pocit sounáležitosti s křesťanským společenstvím, podílí se na tvorbě sociální identity jednotlivých členů v přímém spojení s celým lidským společenstvím v duchu evangelia.

Samozřejmě, že se všichni členové křesťanských společenství ze zcela pochopitelných důvodů neúčastní všech nabízených iniciativ katecheze společenství. Účast je zásadně dobrovolná a nutně se mění podle osob, příležitostí a konkrétních nabídek. Důležitá však není kvantita, ale cílem je uvést společenství „do pohybu“ ku prospěchu všem a k užítku růstu celku. Takto katechizovaná společenství se sama stanou katechizujícími, tedy společenstvími zralými ve víře, která jsou si vědoma své katechetické zodpovědnosti, jsou schopna podpořit zrození víry mužů i žen, dětí, mladých a dospělých, kteří jsou v jeho blízkosti.

Foto: archiv redakce

2. Působení v oblasti nabídky katecheze: rozmanitá nabídka katecheze jednotlivcům a skupinám, která jim umožní růst ve víře

Druhá oblast katecheze spočívá v jejím organizování tak, aby poskytovala rozmanitou nabídku. Zatímco předcházející bod byl zaměřen na celé společenství, nyní se **zaměříme na osoby nebo skupiny v jejich jedinečnosti a s jejich specifiky.** V kulturním prostředí, které docenjuje jedinečnost, musí být zaměřena pozornost na osobní růst jednotlivce stejně jako na růst společenství jako celku. Současné sociologické výzkumy se na individualismus ne dívají negativně, ale vnímají, že dnešní člověk je nucen bojovat o svoji vlastní existenci. Musí nacházet svou vlastní cestu, a také vlastní „hlas“ ve složitém a náročném prostředí, kde cesty nejsou prošlapány předem. Proces individualizace dnešní doby vyhodnotil zvláště dobře François de Singly. Říká, že druhá modernita je dobou osobní diferenciací. To nesnižuje důležitost vztahů a příslušnosti ke společnosti, ale zasazuje ji do svobodného souhlasu: „Modernita vynalezla způsob přijímání dědictví jiným způsobem, než který známe jako tradiční. Jednotlivec si sám osobuje právo zvolit si své dědictví.“¹⁰ Současný člověk má právo na „inventuru“ svého dědictví; může si zvolit odstup od svých blízkých, vzdálit se svým kořenům, ale také se svobodně a nezávisle na nich znovu pro ně angažovat. Tak se v současném světě „individualizovaný jedinec může zároveň vymezit jako člen skupiny, který je současně nezávislou a svobodnou osobností“.¹¹

Tato současná kulturní situace vyžaduje od katecheze, aby se s rozvahou opřela o sílu sebeurčení jednotlivců, o jejich vlastní touhy, a připojila se k nim na jejich cestě, která je vždy jedinečná. Odtud pramení neopominutelný nárok na rozmanitost katecheze, která umožní různé cesty dané nejen věkem a prostředím, ale také typem otázek, různými zálibami, zájmy a touhami. To platí jak pro dospělé, tak pro děti. Vzhledem k různosti situací a cest jsme dnes nuceni vytvářet specifické přístupy¹², které by co nejlépe vyhovovaly podmínkám a potřebám lidí. To samozřejmě v duchu služby. Nejde o to nutit lidi, aby se přizpůsobili „tradičnímu“ modelu víry, ale nabídnout jim různé možnosti, ve kterých by se cítili dobře a ve kterých by rostli na své cestě víry a svobodně tuto svoji víru prohlubovali.

Pro zohlednění rozmanitosti katecheze je užitečné si ujasnit různé směry její diferenciace. Některé jsou více tradiční, další je třeba vytvořit.

Vyjmenujme si nyní různé směry katecheze a začněme těmi nejtradičnějšími:

Jsou typy katecheze, které se liší podle **místa nebo uspořádání života** tzv. sociální skupiny. Tou může být rodina, škola, prostředí práce nebo zábavy, farnost atd. VDK na toto téma uvádí: „Evangelium vybízí k otevřené, velkodušné a odvážné katechezi lidí v prostředí, kde žijí, a to zejména v prostředích, kde dochází k prvotnímu sdělování základních kulturních hodnot, jako je rodina, škola, pracovní prostředí a volný čas.“¹³ Mohli bychom také připojit prostředí médií. Snahou je „vtělit“ katechezi do míst, kde lidé žijí, scházejí se a sdílejí.

Jsou typy katecheze, které se liší podle **věku a životních období**, přičemž je důležité propojit katechezi s psychickým vývojem člověka a s okolnostmi a specifickými událostmi jeho života. Katecheze podle věku se zaměřovala zejména na děti a dospívající. Dnes se stále více klade důraz na katechezi dospělých¹⁴, protože má prvořadý význam a slouží jako vzor pro ostatní věkové skupiny. Prodlužování života dnes také probouzí nové katechetické iniciativy týkající se osob pokročilého věku.¹⁵ Katechetické moduly mohou mít na zřeteli specifické okolnosti života: smrt blízkého člověka, nemoc, odloučení, odchod do důchodu, změnu bydlení, zaměstnání atd.

Katecheze se také odlišují podle **úkolů probouzet, iniciovat, pomáhat nově začínat či zrát ve víře**. Katecheze iniciační, jako například v katechumenátu, jsou situovány tam, kde se začíná uskutečňovat přilnutí k víře a kde má počátek začlenění do křesťanského společenství. Katecheze „opětného začátku“ jsou nabízeny osobám, které si přejí znovuobjevit víru novým způsobem. Trvalá katecheze k dozrávání víry je určena křesťanům, kteří chtějí svoji víru prohlubovat. Uvědomme si, že tam, kde víra nabývá jasných obrysů, spočívá toto prohlubování z důvodu soudobého kulturního kontextu často v novém ponoření se do základních otázek.

Katecheze se také odlišují podle **jednotlivých dimenzí křesťanského života** (věřit/slavit/žít; či v jiných pojmech: víra/naděje/láska). Některé typy katecheze jsou zaměřeny spíše na poznání obsahu víry (biblické skupiny, cykly přednášek nebo formace) ve více méně těsném vztahu s kulturními otázkami. Jiné katecheze jsou spojeny spíše s liturgickým rokem nebo se svátostmi. Další katecheze se více zaměřují na etiku, na hodnoty Božího království a na dění ve světě ve vztahu k výzvě humanizovat společnost. Do této poslední kategorie patří

také katecheze vycházející ze sociálního učení církve, které se bezpochyby objevují příliš málo.

Katecheze se dále odlišují dle **citlivosti (vnímavosti), tužeb a schopností osob**. Můžeme rozlišit katecheze, které uvádějí „víru do pohybu“ přes různé „vstupní brány“ podle očekávání daných osob: kulturních, emočních, společenských či etických.¹⁶ V prvním případě katecheze využívá a rozvíjí vědomosti a schopnosti kulturního rázu. Připomeňme si například katecheze, které využívají uměleckých aktivit: pěvecký sbor, dílny ikon, tanec, umění liturgické květinové výzdoby, atd. Druhý vstup – přes emoce – označuje katechetické postupy vycházející ze současných technik koncentrace, relaxace a meditace, jejichž cílem je podpořit vnitřní život a zároveň lidskost a duchovní dimenzi člověka. Třetí kategorie – společenská – zahrnuje katecheze, které odpovídají na touhu po sdílení života ve společenství. V tom případě jsou katecheze spojeny se slavnostním pohoštěním, tak jako je tomu např. v pedagogice kurzů Alfa. Čtvrtá kategorie – etická – odkazuje na katecheze propojené se sociální angažovaností jménem evangelia církve, a to jak při jejich přípravě, tak při jejich následné reflexi.

Všimněme si také, že existují typy katecheze, které **odpovídají na otázky po smyslu a hodnotě člověka ve světle evangelia**, jiné zase spíše odpovídají potřebám iniciace do křesťanského života, života společenství, jeho slavností a společenským aktivitám.¹⁷ V prvním případě katecheze nemíří k formálnímu přijetí víry ani přímo k zapojení do křesťanského společenství, ale omezuje se na zdůraznění hodnoty člověka ve světle evangelia. To může být například při příležitosti svatby, křtu či úmrtí. Například svátek svatého Valentína může být dobrou příležitostí pro snoubenecké páry, nezadané, partnery, manžele, kteří jsou či nejsou církevně oddaní, věřící či nevěřící. Všechny lze shromáždit v kostele a oslavit jejich lásku na přirozené rovině ve světle evangelia. Takto může být vytvořena příležitost k výkladu evangelia, které podtrhne to lidské, aniž by to bylo přímo spojováno s vírou nebo s církví. Takový způsob katecheze se může rozvíjet ve společnosti, kde se křesťanství vytrácí. Může být prvním krokem, jenž povede člověka ke konkrétní žádosti o křesťanskou iniciaci, k začlenění do společenství věřících.

Konečně se mohou katecheze odlišovat podle **způsobů organizace**: katecheze skupin dle věku či mezigenerační, katecheze individuální, v malých či velkých skupinách, katecheze krátké či dlouhodobé, katecheze místní či širšího záběru, atd. Prostředky dnešní komunikace, k nimž patří internet, dávají možnost katecheze individuální, anonymní a zároveň také osobní. Katecheze často počítá s delší dobou, ale je také vhodná, zvláště v kultuře přítomného okamžiku, nabídnout krátké, jasné formy, které jsou více než na trvání v čase zaměřeny na intenzitu, která zanechává stopy.

Rozmanitost kategorií, kterou zde nastiňuji, nemá sloužit k odstrašení či ztrátě odvahy, že nebudeme schopni všeho. Úkolem samozřejmě není zvládnout vše. Je třeba si vybrat. Záleží na křesťanských společenstvích, aby si sama zvolila, co jim připadá prioritní, realizovatelné a vhodné pro jejich situaci. Výhodou kategorií, které jsem popsal, je otevřená škála možností a nabídka vybrat si a něco nechat stranou – a to zcela vědomě. Jejich užitečnost spočívá také v podnícení kreativní představivosti ukázáním i na opomíjené a zanedbané oblasti. Období krize je z tohoto pohledu obdobím, kdy se rozvíjí kreativita a nové způsoby práce.

3. Působení v oblasti iniciace mladých generací: počáteční katecheze iniciačního typu

Třetí oblast katechetické práce se týká zvláště iniciační katecheze dětí a adolescentů. Je to bezpochyby oblast, kterou máme nejčastěji na mysli, když mluvíme o katechezi. Tato katecheze dětí a adolescentů zůstává samozřejmě prvořadým požadavkem. Ale jak ji pojmut v době, která přichází?

Dnes, alespoň co se týká evropských zemí, se všude setkáváme s tím, jak je nedostačující didaktická katecheze určená k přípravě k iniciačním svátostem nebo k vyznání víry, která na základě autoritativní pedagogiky inspirované školním modelem formuluje soubor obsahů k pochopení, zapamatování a poté k praktikování. Tato didaktická katecheze, která připravuje mladé lidi ke svátostem, mohla bezpochyby dobře fungovat v integrovaném socio-kulturním kontextu, kde víra byla věcí samozřejmou. Jenže v hluboké krizi se ocitla v pluralistickém světě, který otevírá prostor stále nových možností, který probouzí kritické otázky, vyzvedá autonomii jednotlivců a jejich svobodu souhlasu. Přes bohatství pedagogické a metodologické tvořivosti, která se mohla rozvinout, aby se katecheze stala živější, zůstává dnes iniciační katecheze v hluboké krizi, jak dokládá neustále klesající počet katechizovaných dětí, které pokračují v životě z víry a které se začlení do života křesťanského společenství.

Ukazuje se, že celý katechetický proces, týkající se mladých generací, musí být zrevidován a v určitém smyslu znovu vybudován. Jak? Můžeme rozlišit čtyři podmínky ke zprostředkování a dozrávání víry v mladých generacích. Jsou jimi:

- zkušenost s prostředím, které je nositelem víry
- výrazní svědkové
- aktivity, včetně „rituálních“, které jsou výmluvné (signifikantní) a dávají podněty k přemýšlení i k životu
- a konečně přijatelnost víry v rovině intelektu, která ji činí nejenom pochopitelnou, ale také přitažlivou

Iniciační pedagogika je pedagogika, která se snaží vytvořit tyto čtyři příznivé podmínky. Uskutečňování iniciační pedagogiky se bude moci také inspirovat, aniž by ho kopírovala, křesťanským katechumenátem, tak jak to doporučuje VDK.¹⁸ Vyjmenujme si několik základních aspektů iniciační pedagogiky:

Na prvním místě musí být iniciační pedagogika zakotvena v životě společenství, jehož je součástí. Nemůže se uskutečňovat v uzavřeném prostředí, izolovaná od života společenství. Je důležité, aby se katecheze dětí a adolescentů mohla opřít o život společenství a o formy katecheze, které mu přísluší. Děti a adolescenti tedy budou zakoušet, že jejich vlastní katecheze má své místo mezi ostatními, v nabídce katechezí připravených pro všechny podle místních podmínek. A naopak, celé společenství bude informováno o katechezi dětí a adolescentů, aby tím bylo také povzbuzeno a obohaceno.

Iniciační pedagogika upřednostňuje ponoření do života křesťanského společenství v jeho rozličných podobách. Katecheze bude mít vždycky aspekt vzdělávací a vyučovací. Ale tento didaktický aspekt, který sice může učinit víru srozumitelnou,

nestačí, aby ji učinil též přitažlivou. A kvůli tomuto bodu je nezbytná odbočka přes vidění, cítění a dotek „na vlastní kůži“. Zakoušení víry prochází také skrze smysly. Iniciační cesta chce tedy zasáhnout celou bytost. Dává jí prožít intenzivní účast na společenství, na liturgii a v oblasti angažovanosti za lepší svět. Národní text pro orientaci katecheze francouzských biskupů mluví v této souvislosti o „ponoření do církve“ (doslova: církevní prostřední jako lázeň, koupel). Toto ponoření vychází z pedagogiky evangelia, z onoho: „pojdte a uvidíte“. Katecheta zde, z pohledu iniciace, není jenom svědkem, učitelem, animátorem, druhem, ale je také „prostředníkem“; tím, kdo ukazuje a dává vidět, kdo pomáhá objevit prostředí, uvádí do něj, navazuje osobní vztahy, a tak podporuje vytvoření pocitu sounáležitosti s křesťanským společenstvím. Katechet/k/a je tak v určitém smyslu tím /tou/, kdo konkrétně projevuje schopnost celého společenství katechizovat. Protože díky pedagogice ponoření je iniciace opravdu záležitostí celého společenství. „Křesťanské společenství přijímá lidi, kteří jsou na cestě k dospělosti ve víře, a na této cestě jim pomáhá.“¹⁹

Iniciační pedagogika vrací mystagogickým procesům jejich místo. Mystagogie je katechetická cesta, která ukazuje smysl toho, co bylo prožito. Je to pedagogika, která přichází po zkušenosti a která rozvíjí a vysvětluje smysl prožitého. Pedagogika ponoření, o které jsme mluvili, umožňuje prožít zkušenost, která dá podnět k přemýšlení, k uvažování, k prohloubení, ke sdílení. Z tohoto úhlu pohledu bude iniciační katecheze vždy usilovat o vyváženost mezi programem přípravy ke svátostem nebo jiným významným událostem a mezi programy, které na ně navazují, aby prožité prohloubily. Zvláště tyto po-svátostné nebo mystagogické programy mohou být příležitostí k mezigeneračním setkáním. Vzpomeňme si, že v katechumenátní praxi prvních století bylo celé společenství přizváno k účasti na mystagogických katechezích neofytů. Pro společenství to byl jeden ze způsobů, jak přijmout mezi sebe nově pokřtěné a jak také vstoupit s nimi a díky nim do trvalé katecheze. V tomto ohledu se nám dnes zdá být velice vhodné podporovat katecheze, následující po slavení svátostí; katecheze, které budou charakterizovány právě tím, že uvedou do dialogu mladé a dospělé, aby si navzájem byli svědky víry. Dospělí z toho budou mít rozhodně stejný užitek jako mladí.

Iniciační pedagogika sází na individuální tempo zrání v rámci nabídnutých možností. Donedávna katecheze nabízela uniformní postupy a etapy, kterými se procházelo vždy v určitém věku. Ale respektovaly a zohledňovaly tyto předem dané a definované etapy a postupy vždy dostatečně svobodné dozrávání touhy katechizovaných? Bědujeme nad tím, že mnoho adolescentů využije své svobody na konci jejich iniciace a opouští praxi víry. Obviňujeme je z nevěry a z lehkomyšlnosti, zatímco oni mají pocit, že se osvobozují od svého dětství a že rostou. A tak je lepší dát přednost uplatňování svobody už od začátku katechetického procesu. Katechumenátní cesta je v tomto ohledu modelem. Tato cesta je vyznačena. Obsahuje etapy, kterými člověk prochází. Způsob, jak jimi prochází, a doba procházení se mění podle jednotlivých osob. Opusťme tedy předem daný věk pro tu nebo onu etapu iniciace. Pojdme pracovat takovým způsobem, aby dítě přijímalo a adolescent vyznával proto, že jeho touha dozrála a on o to požádal svobodně, a ne proto, že „přišel ten správný věk“. Rozumějme si dobře. Nejde o to pasivně čekat, až se zrodí touha; tím bychom ostatně nechali stranou děti z rodin, kde k tomu nejsou předpoklady. Ne, je nutně také vyvolat touhu tím, že budeme systematicky nabízet katecheze přizpůsobené věku. Ale bude třeba dbát na to, aby každé dítě nebo adolescent, se svými vrstevníky ve skupině

Foto: Martina Klopárová

a v kontaktu s dospělými, dospěl skrze to, co mu bude nabídnuto, ke své vlastní touze a určil tak sám nejlepší chvíli k projití té či oné etapy své iniciace.

Iniciační katecheze přesahuje místní rovinu a rozšiřuje se do církve „na způsob předíva sítě“²⁰. Katecheze dětí a adolescentů se nemůže odehrávat pouze na místní farní úrovni. Blízkost na této úrovni je důležitá; tady křesťanské společenství dostává konkrétní a důvěrnou podobu. Ale dnes z hlediska kulturního, právě z důvodu množství komunikačních prostředků se identita člověka nebuduje jen těmito blízkými vztahy, ale také různými předívy vztahů nebo závazků, které již nejsou omezeny teritoriálně. Vzpomeňme si v této souvislosti, že to není samo místní společenství, které vede k víře, ale že to je společenství místní církve (diecéze).²¹ Víra je zasazena do společenství církve v čele s biskupem a skrze ně do univerzální církve. Z tohoto úhlu pohledu je důležité, aby se katecheze dětí a adolescentů, i když se stále bude odehrávat na místní úrovni, propojila také s hnutími a skupinami (Taizé...), které přesahují jedno místo; tím spíše, když místní zdroje chybí. V době globalizace musí katecheze dát zakusit mladé generaci rozmanitost a šíři křesťanského společenství, a to nejen teoreticky, skrze informace, ale také prakticky tím, že se budou účastnit různých iniciativ, zvláště mezifarních, anebo aktivit, které jim zprostředkují kontakt a vytvoří vazby nad místní úrovní. Dnešní katecheze je zkrátka povolána ke dvěma způsobům fungování: místní fungování, které znamená blízkost, a fungování „v sítích“, které se prolíná do předíva církve v celé její rozmanitosti, kde nehrají roli vzdálenosti.

Iniciační katecheze s důležitými etapami v prvních třiceti letech života člověka. Musíme znovu přemýšlet o rytmu a směrech iniciačních nabídek pro mladé. Vznikla jedna hypotéza, která se zabývá důležitými etapami prvních třiceti let člověka. Mladí lidé v dnešní době, co se týče jejich bydlení, citového a profesionálního života, se ocitají v relativně stabilní situaci kolem 25 – 30 let a teprve v tomto věku opravdu vcházejí do světa dospělých. Co se týče iniciace do křesťanské víry, když budeme navrhovat etapy spojené s určitými obřady inspirovanými katechumenátem, musíme mít na zřeteli, že se jedná o dlouhé období. **Mezi 7 a 11 lety** v případě, že křest byl udělen v raném dětství, by mohlo být nabízeno první svaté přijímání společně s bířmováním. V případě, že křest se neuskutečnil v raném dětství, anebo byl nahrazen křesťanským slavením přijetí do života, můžeme nabídnout zároveň všechny tři iniciační svátosti. Tato etapa by byla mimo jiné označena symbolickým znamením předáním kříže a „znovuřečením“ modlitby Otče náš. **Mezi 12 a 14 lety** by se mohla nabídnout slavnost povolání, které celé křesťanské společenství adresuje mladým. Během této slavnosti jim bude předáno a svěřeno evangelium nebo Bible. Je tady důležitá změna oproti tradičnímu vyznání víry. Nejde tu jen o formální angažovanost mladého člověka uvnitř společenství, ale je to krok společenství, které povolává mladé a předáním evangelia jim svěřuje úkol. **Mezi 16 a 19 lety**, v době, kdy ukončují svoje základní vzdělání a vstupují do učení nebo na střední školy, jim může být nabídnuto slavnostní vyznání víry s celým společenstvím o Velikonocích. Konečně mladým dospělým **kolem 25 let**, na počátku jejich profesionálního a manželského života, může být nabídnuta slavnost, jež bude díkůvzdáním za víru, kterou dostali, a zároveň přijetím zodpovědnosti v křesťanském společenství ve službě lidství.

Tato cesta není možná bez existence předíva, nebo alespoň podpory bratrského společenství, které je mezigenerační. Z toho pramení důležitost katecheze celého společenství, jak už bylo řečeno v prvním bodě.

Poznámky:

- 1 Obecně se rozlišuje katecheze ve společenství, katecheze skrze společenství a katecheze společenství. V prvním případě je společenství místem, kde katecheze probíhá. Ve druhém případě je společenství aktérem katecheze; je katechizující samo svým životem, svědectvím, které nese; tím, co nabízí prožívat. Ve třetím případě je společenství adresátem katecheze; je katechizováno. Tyto tři způsoby vztahu mezi katechezí a společenstvím jsou evidentně propojeny a vzájemně se podporují. V této práci se dotkneme zejména katecheze společenství.
- 2 Viz závěrečná přednáška Msgr Ricarda na plenárním zasedání biskupů v Lurdech v listopadu 2004: <http://www.ccf.fr/catho/actus/txtoffic/2004/index.php>
- 3 II. Vatikánský koncil. *Dekret Presbyterum ordinis*. čl. 6.
- 4 Paris: Nakladatelství Bayard, Cerf, Fleurus-Mame, 2006, s. 32-33.
- 5 Tímto rozumíme „praktickou inteligenci“ víry, to znamená inteligenci víry, která je pravdivá, soudržná a dávající smysl, která je přímo spojena s praktickými dovednostmi, s jednáním, způsobem bytí, slavení a jednání vycházejícím z této víry.
- 6 Afiliace označuje proces probíhající adopce. Člověk je afiliován tím, že je do společenství přijat, ale také tím, že se do něj zapisuje, přidává se k němu. Začlenění poskytuje jednotlivci vytvoření „sociální identity“, tamtéž s. 61.
- 7 Viz například náměty ke katechezí společenství v: DERROITTE, H., QUELOZ, M. *Langage symbolique et catéchèse communautaire*. Bruxelles: Pédagogie catéchétique, Lumen Vitae, 2008, n°22, s. 89-101.
- 8 Může se jednat také o jedno dopoledne nebo odpoledne, nebo naopak i o několik dní, pokud je nabídka dostatečně různorodá a umožňuje účastnit se různým způsobem.
- 9 Viz příspěvek Maurizia VIVIANIHO „La pédagogie des quatre temps dans le diocèse de Vérone“, in *La conversion missionnaire de la catéchèse. Actes du Congrès de l'Equipe Européenne de Catéchèse à Lisbonne* (mai 2008), pod vedením Enzo BIEMMIHO a André FOSSIONA, edice Pédagogie catéchétique, Lumen Vitae, Bruxelles, vyjde v roce 2009.
- 10 de SINGLY, F., *Les uns avec les autres. Quand l'individualisme crée du lien*. Paris: Hachette Littérature, Armand Colin, 2003, s. 33.
- 11 tamtéž, s. 23.
- 12 Text francouzských biskupů o orientaci katecheze mluví o „modulech“.
- 13 KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Directoire Général pour la catéchèse*. Paris: Centurion, Cerf, Lumen Vitae, 1997, n°211 (v češtině: VDK čl. 211).
- 14 Srov. Spec. číslo La catéchèse des adultes, *Revue Lumen Vitae*, 2008, n°4.
- 15 Dnes se sociální služby snaží zlepšovat kvalitu života starších osob. Křesťanská společenství jsou v tomto ohledu bezpochyby povolána k podpoře katechezí pro tuto životní etapu, pro období, kdy je více času na zájmy.
- 16 Zde přebíráme kategorie socioložky Danièle HERVIEU-LEGER z jejího díla *Le pèlerin et le converti*. Flammarion, 1999, s. 72–78.
- 17 Henri DERROITTE a Maurice QUELLOZ nabízejí toto rozlišení ve svém díle *Langage symbolique et catéchèse communautaire*. Bruxelles: Edice Pédagogie Catéchétique, Lumen Vitae, 2008, n°22. « Není vhodné udělit svátost na žádost člověka, aby se tak uskutečnil pouze nějaký rituál na jeho životní cestě. Duchovní rozměr samozřejmě nemusí u takové žádosti vždy chybět, ale také vždy nemusí obsahovat skutečnou touhu křesťanské iniciace » (s. 244).
- 18 „Pokřestní katecheze jistě nemusí svou strukturou otrocky napodobovat křestní katechumenát, neboť uznává u katechizovaných skutečnost jejich křtu. Udělá však dobře, nechá-li se inspirovat touto „přípravnou školou křesťanského života“ a obohatit hlavními prvky, které křestní katechumenát charakterizují.“ (VDK, čl. 91)
- 19 BELGICKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Stát se dospělým ve víře. Katecheze v životě Církve*. Edition Licap, 2006, s.40.
- 20 Výraz „síťovitý“ označuje prvek nebo proces, který je součástí celé sítě.
- 21 To je to, co ukazuje v křestním katechumenátu obřad vyvolení ke křtu uskutečněný biskupem.

Překlad: Ludmila Berková a Mgr. Helena Johnová